

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Katedra bohemistiky

Česká filologie

Charakteristika povídkového souboru Večery na slavníku

(Characteristic of a short story collection Večery na slavníku)

Bakalářská práce

Autor: Nikola Findová

Vedoucí bakalářské práce: Doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Olomouc 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a použité zdroje uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Olomouci dne.....

Jméno autora.....

Poděkování

Děkuji Doc. Mgr. Eriku Gilkovi, Ph.D. za cenné připomínky a důsledné vedení bakalářské práce.

OBSAH

ÚVOD.....	6
1. Obecná charakteristika díla	7
1.1 O Večerech na slavníku	7
2.1 Skazové vyprávění	8
1.3 Ústřední motivy	9
1.4 Kritiky	10
2. Analýza povídek	12
2.1 Honza	12
2.1.1 Kompozice	12
2.1.2 Motivy	13
2.1.3 Vypravěč	13
2.1.4 Postavy	14
2.1.5 Honza	14
2.1.6 František	16
2.2 Pan učitel vypravuje	17
2.2.1 Kompozice	17
2.2.2 Motivy	18
2.2.3 Vypravěč	18
2.2.4 Postavy	19
2.2.5 Pan učitel	19
2.2.6 Putrlík	20
2.2.7 Schmalfeld	20
2.3 Dvanáct apoštolů	21
2.3.1 Kompozice	21
2.3.2 Motivy	22
2.3.3 Vypravěč	22
2.3.4 Postavy	23
2.4 Diuný věci	24
2.4.1 Kompozice	25

2.4.2	Motivy.....	25
2.4.3	Vypravěč.....	26
2.4.4	Postavy.....	26
2.4.5	Postava vypravěče.....	27
2.5	Holínky dědy Pejšáka	27
2.5.1	Kompozice.....	28
2.5.2	Motivy.....	28
2.5.3	Vypravěč.....	29
2.5.4	Postavy.....	30
2.5.5	Děda Pejšák.....	30
2.6	Lajtnant Zlatíčko	30
2.6.1	Kompozice.....	31
2.6.2	Motivy.....	32
2.6.3	Vypravěč.....	32
2.6.4	Postavy.....	33
2.6.5	Vlastislav Hložek.....	33
2.7	Delirium tremens	34
2.8	Hlavalam.....	35
3.	Shrnutí	37
3.1	Prozaické útvary.....	37
3.1.1	Přímé vyprávění.....	37
3.1.2	Dopis.....	39
3.2	Typologie postav.....	40
3.3	Proměny vypravěče.....	43
	ZÁVĚR.....	44
	Anotace:.....	46
	Seznam použité literatury	47

ÚVOD

Předložená práce se zabývá analýzou povídek *Večery na slamníku*. Jaromír John jako jeden z prvních českých spisovatelů vyjádřil osudy a prožitky českých vojáků v rakouském vojsku. Jedná se o soubor příběhů z pole i garnison. Povídky byly dlouhou dobu stranou čtenářské pozornosti, popularity se dočkaly až po druhé světové válce. Výběrem tohoto tématu se pokusíme *Večery na slamníku* čtenáři ještě více přiblížit a poukázat na nesprávnost jejich opomíjení, neboť tato kniha patří ke stěžejním dílům naší literatury o světové válce a o válce vůbec.

Práce je koncipována do třech částí. V první části se budeme věnovat obecné charakteristice souboru, zaměříme se na genezi povídek, způsob vyprávění a poukážeme na to, jak bylo dílo přijímáno literárními kritiky. Následující část bude představovat analýzu osmi vybraných povídek. Nastíníme si kompozici díla, hlavní motivy a zabývat se budeme hlavně proměnou vypravěče a problematikou postav.

Na základě analýzy těchto povídek se pokusíme dílo obecně zhodnotit a následně jej charakterizovat jako celek. Vymezíme si, které povídky ze souboru vybočují, a osvětlíme, v čem spočívá jejich ozvláštnění. Zároveň se zaměříme na způsob, jakým autor jednotlivé příběhy podává, a pokusíme se vymezit rysy charakteristické pro celý soubor.

Ve *Večerech na slamníku* Jaromír John vytvořil třicet osm lidských osudů, co příběh to osobitý jazyk. Poukazuje v nich na skutečnost, že malost člověka je možné změnit, neboť člověk nemusí být vždycky tak malý, jak se na první pohled zdá.

1. Obecná charakteristika díla

1.1 O Večerech na slamníku

Kniha *Večery na slamníku* je souborem vybraných povídek Jaromíra Johna, které od roku 1917 vycházely samostatně v *Lidových novinách*, *Cestě*, *Lumíru* a částečně i v *Šibeničkách*. Některé z nich autor převzal ze svých válečných próz, které již vyšly ve třech menších sešitech: *U táborového ohně* (1917), *Dojmy a povídky* (1918), *Humoresky* (1918). Knižně vyšly poprvé v roce 1920 a jejich přepracované, rozšířené vydání potom o deset let později, v roce 1930. Jaromír John, vlastním jménem Bohumil Markalous, si tento pseudonym zvolil už za války. „Jaromír podle padlého bratra a John údajně proto, že se to dobře psalo francouzským perem.“¹ Pod svým vlastním jménem vydával publicistické články a odborné studie, pod pseudonym John povídky a romány (Lexikon české literatury 1993: 569–574). *Večery na slamníku* nesou podtitul *Sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality* a jsou ohlasem první světové války. Na začátku souboru je uveden citát z lidové písně:

„Lidé se mňa ptali,
co su zač,
a já jsem povídal,
že su oráč,
oráč, kopáč, šidlář, mydlář
a naposledy ten motovidlář.“²

Milan Blahynka ve svém doslovu k vydání *Večerů na slamníku* z roku 1960 píše, že právě tato píseň je známkou sebeironie, kterou do své knihy Jaromír John vložil. Díky Johnově vlastní zkušenosti se životem na válečné frontě lze jeho povídky považovat za částečně autobiografické.

¹Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce. 1. vyd. Editor Vladimír Forst. Praha: Academia, 1993, s. 570.

²JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 5.

Dokázal se vcítit do osudů prostých lidí, jejichž životy svedla dohromady válka a s ironií a lidovým humorem vyprávět příběhy, za kterými se zračí otřesné vzpomínky na první světovou válku (Blahynka 1960: 327–333).

Lidovost je jedním z hlavních prvků, pojících všechny povídky. Vojáci si večer na slavníku formou lidového vyprávění sdělují své zážitky, vzpomínky, bolesti a strasti. V povídkách se mísí obecná čeština s nářečím a německá i jihoslovanská mluva. Autor hojně užívá expresivní i vulgární výrazy a často se v povídkách objevují i citově zabarvená slova. Tyto jazykové prvky, které jednoznačně odkazují k jednoduchosti obyčejného, prostého člověka ještě více vyniknou, v kontrastu s povídkou *Pan učitel vypravuje*. Tento text je na rozdíl od většiny ostatních psán spisovnou češtinou a až komicky ozdobným a strojeným stylem.

2.1 Skazové vyprávění

Jaromír John se stylem většiny povídek a formou vyprávění v první osobě, jež je užitá téměř ve všech povídkách, snaží co nejvíce přiblížit mluvenému slovu. Způsob subjektivního vyprávění v ich-formě můžeme označit jako „skazové vyprávění“, které je ve *Slovníku literární teorie*³ definováno jako: „[...] ruský folklórní vypravěčský žánr, vyznačující se používáním běžné hovorové řeči“⁴

Pojí-li se tedy skaz s lidovým vyprávěním, které má kořeny ve folkloru, můžeme jím charakterizovat i povídky *Večery na slavníku*. Skazovým vyprávěním se zabývá také Jiří Holý: „V širším smyslu znamená skazové vyprávění uplatnění orálního, „hlasitého“ vypravěče, je to tedy epické vyprávění v 1. osobě (ich-formě), které usiluje o zachování mluvního charakteru promluvy a v němž vypravěč vystupuje jako zvláštní postava („vypravěč s tělem“), odlišná od autora jako vlastního podavatele díla.“⁵ Zároveň přirovnává skaz ke zpovědnímu vyprávění v ich-formě. Do pozice vypravěče staví naivního outsidera, jenž stojí v opozici ke konvenčnímu světu falše.

³ *Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Editor Štěpán Vlašín. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s.

⁴ Tamtéž, s. 345.

⁵ HOLÝ, Jiří. *Typy vyprávění: Skazové vyprávění*. In: *Na cestě ke smyslu*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, s. 699.

U nás se skaz začal objevovat zejména v období světových válek (John, Hašek). Autoři našli způsob vyprávění, kterým mohli nejlépe zprostředkovat elementární lidské hodnoty. Tento způsob uplatňuje Jaromír John ve *Večerech na slavníku*. Skazové vyprávění se projevuje zejména užitím různých podob komiky, laskavého humoru, ironie a nadsázky. Johnovi vypravěči se často obrací k posluchačům na slavníku: „Užívají neliterárních, ryze mluvních, auditivních prostředků – hledají slova, přemýšlejí nahlas.“⁶ Vyprávění vojáků tak postrádá pevné logické souvislosti. Ve *Večerech na slavníku* autor navozuje dojem mluvené řeči užitím rozmanitého jazyka a různých grafických prostředků (Holý 2005: 699–709).

1.3 Ústřední motivy

Hlavním motivem v Johnových *Večerech na slavníku* není válečný prožitek, jak je tomu u většiny děl s válečnou tematikou, ale zoufalý stesk po domově a rodném kraji. Tito prostí lidé byli vtaženi do války násilím, bojují, aniž by pořádně věděli proč a za co. Jediné, co mají společného, je touha vrátit se domů ke svým rodinám a do své vlasti. Lidé, kteří by se v reálném životě jinak vůbec nesetkali, se tak najednou ocitají ve stejné pozici, na „stejném slavníku“. Na pozadí hrůzných událostí, jež s sebou válka přináší, si po večerech sdělují humorné i smutné příběhy a s láskou vzpomínají na milovaný domov. Johnovi hrdinové žijí ve dvou světech současně. Ve světě reálném, kde se potýkají s úskalími první světové války, a ve světě ideálním konkretizujícím se do představy harmonického domova (Blahynka 1960: 327–333). Jaromír John odsunul válečnou tematiku do pozadí příběhů a do popředí postavil oddanost, češství a lidskost, kterou si vojáci dokázali udržet i v krajních situacích (Tamtéž).

Povídky představují samostatné příběhy, vyprávěné většinou z pozice hlavního protagonisty. Společný motiv stesku po domově a rodném kraji však jednotlivé povídky spojuje dohromady a tvoří tak z knihy celek. Postavy nejsou ve většině případů popsány přímo, a tak je čtenáři ponechán prostor pro utvoření své vlastní představy (Bastl 1982: 115–133).

⁶ HOLÝ, Jiří. *Typy vyprávění: Skazové vyprávění*. In: *Na cestě ke smyslu*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, s. 705.

Často bývají *Večery na slavníku* kritiky srovnávány s *Osudy dobrého vojáka Švejka*⁷ Jaroslava Haška. Je nutné uvést na pravou míru, že jsou to dvě odlišná díla, která mají pouze některé společné prvky. Karel Nový například ve svém doslovu zdůrazňuje rozdíl mezi jejich pojetím postav. Zatímco John píše o rozvážlivých, prostých, českých lidech, kteří nad věcmi uvažují, Hašek své postavy dovádí do extrému. Obě tato díla ale určitě patří mezi nejvýraznější projevy naší válečné literatury (Nový 1962: 329–331).

1.4 Kritiky

První kritikové nesouhlasili s Johnovým opíráním prózy o skutečné dokumenty. Dokumentárnost totiž považovali za opak uměleckosti, nechtěli vidět nespornou úroveň jeho díla. Arne Novák označuje Johnovu knihu za: „umělecky nevalně význačnou, zato dokumentárně znamenitou.“⁸ Z důvodu častého užívání dokumentů, zařadil Arne Novák Jaromíra Johna chybně ke spisovatelům naturalistické literatury (Novák 1920: 2–3).

Oldřich Rafaj se k *Večerům na slavníku*, vyjádřil ve své recenzi v *Literárních novinách*. V souboru povídek podle něj nejde o spisovatelské mistrovství, které u autora pokládá za samozřejmé, ale o naléhavost jeho sdělení. Považuje tyto povídky za Johnův protest proti surovosti války: „V této knížce žijí obyčejní lidé, jak je císař pán navlékl do rakouského mundůru, od nejprostších k těm nejprohnanějším, od nejlidštějších k těm nejvíce nenávidícím lidem.“⁹ Kniha je dle jeho názoru: „[...] neobyčejně drsná a zároveň zadýchaná lidským teplem se svěží výrazností a schopností charakterotvorné zkratky.“¹⁰ Rafaj pokládá dílo za nadčasové, protestující proti každé válce (Rafaj 1960: 5).

⁷ HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1960, 2 sv. Nesmrtelní.

⁸ NOVÁK, Arne. Nové knihy povídek. In: *Venkov*, 21. 12. 1920, č. 299, s. 2-3.

⁹ RAFAJ, Oldřich. Že ještě 10. vydání [sólových výstupů...]. In: *Literární noviny*, 23. 6. 1960, roč. 9, č. 13, s. 5.

¹⁰ Tamtéž

Osobností Jaromíra Johna a jeho *Večery na slamníku* se ve svém pojednání *O jedné vášni*, zabýval také Milan Blahynka. Johnova spisovatelská osobnost se podle něj začala formovat až během jeho pobytu na frontě. John o svých prvních menších sešitech z let 1917 až 1918 sám tvrdil: „[...] nejsou to žádné zvláštní umělecké činy, spíše cvičná průprava, namáhavá velmi lopotná cvičení o výraz, o ztělesnění myšlenky, nálady...“¹¹ Milan Blahynka se k jeho vyjádření však obrátil reakcí: „[...] snad časem vyzrají jeho črty a krátké povídky v cosi typického, v čem se bude spatřovat pel doby i její smutek a tragika [...]“¹² Vidí v Johnových povídkách dvě hlavní témata, lásku a válku. Vyzdvihuje jeho užití dopisu, jako součásti literárního díla. Pisatel se tak čtenáři otevírá nejen prostřednictvím obsahu svého sdělení, nýbrž i jeho formou (Blahynka 1962: 3).

Zabývá se rovněž „opomíjeností“ *Večerů na slamníku*. Fakt, že dílo zůstávalo dlouhou dobu stranou pozornosti, je často přikládán nepřízni nakladatelů a nepřátelství měšťanské kritiky. Podle Milana Blahynky je to pravda pouze částečně. Povídky se dočkaly popularity až po druhé světové válce hlavně z toho důvodu, že od roku 1920 prošly pronikavými změnami. Autor přidal a vypustil celé prózy a povídky několikrát přepracoval. Nejedná se tedy o jednu a tutéž knihu (Tamtéž).

¹¹ BLAHYNKA, Milan. O jedné vášni. In: *Kultura*, 12. 4. 1962, roč. 6, č. 15, s. 3.

¹² Tamtéž

2. Analýza povídek

2.1 Honza

Povídka vypráví o chlapci jménem Honza, jehož příběh je zprostředkován jeho kamarádem Františkem. Honza žil na vesnici společně s matkou, dědečkem a třemi bratry, otce neměl. Díky dobrým známkám a na přímluvu pana faráře byl poslán na gymnázium, kde začal vynikat ve sportu. Ve městě se mu ale nelíbilo, s tamními chlapci se hašteřil, a proto mnohem raději trávil čas s kamarády doma. Začal hrát fotbal a vynikal v něm natolik, že ho zvali i do klubu pražské Slávie. Honza už byl ale rozhodnutý, stát se doktorem. Rodina a přátelé měli strach, aby ho život ve městě nezměnil, on však nikdy na rodný kraj nezanevřel. Ve volném čase se věnoval hudbě, působil i jako dobrovolný hasič. Lidem ve vesnici pomáhal, aniž by za to něco požadoval, kamarádům poskytoval nejrůznější rady. Přišla válka a Honza narukoval na frontu do Srbska. Vrátil se jako jiný člověk, nechtěl s nikým mluvit, byl pohublý a vulgární. Po několika dnech doma se zase vzchopil. Ke stejnému regimentu byl později povolán i František a Honza si ho vzal pod svoji ochranu. Společně plakali, když odjížděli, a společně se také radovali z návratů domů. Honza Františkovi se vším pomáhal, staral se o něj, a dokonce ho i operoval. Nakonec se Honza stal obětí výbuchu, společně s ním zemřelo mnoho lidí. František se z jeho smrti nikdy nevzpamatoval.

2.1.1. Kompozice

Povídka je psána retrospektivně, František vzpomíná na dětství a svého přítele Honzu. Kompozice je paralelní, dochází k prolnutí dvou dějových rovin, minulosti a současnosti. V současnosti vypráví František přátelům na frontě příběh, který už prožil. To, že někomu tento příběh vypráví, poznáme i podle oslovení posluchačů, které se v textu několikrát objevuje: „A co vám budu povídat!“¹³, „[...] stal se – pánové – ten strašnej malér.“¹⁴, „[...] víme?“¹⁵ Vypravěč tak zůstává v kontaktu s posluchači. Reflektuje nejen sebe jako vypravěče, ale zároveň vyzývá posluchače k jakési pomyslné reakci (Peterka 2006: 131–137).

¹³ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 9.

¹⁴ Tamtéž, s. 15.

¹⁵ Tamtéž, s. 10.

2.1.2 Motivy

Hlavním tématem povídky je stesk po domově a rodném kraji. Pohled na Prahu a další česká města vhání protagonistům slzy do očí pokaždé, když rodný kraj opouštějí, nebo se naopak vrací. Zjevná je v povídce také proměna lidských citů ve vypjatých situacích. Honza, zprvu vylíčený téměř jako pohádkový hrdina, se po půl roce stráveném na vojně vrací domů nevrlý a hrubý. Pro celou povídku je také příznačný motiv všednodennosti, oddanosti a dobroty prostých lidí na vesnici. Honza léčí lidi zadarmo a oni jsou mu za to vděční. Ve chvíli, kdy musí narukovat, jej na vlak vyprovází polovina vesnice. Přestože se převážná část povídky odehrává na frontě, autor válku nijak nevyzdvihuje. Na pozadí válečných dramát František vypráví příběh o zbytečné smrti svého přítele a zdůrazňuje tak absurditu války: „Na plotech, tyčkách, stromech visely nohy, ruce a vnitřnosti, ale kdopak věděl, co komu patří z doktorů, moníků nebo patnácti marodů!“¹⁶ S lehkou nadsázkou líčí smutné události, představuje tím období první světové války z tragického úhlu. Válka tak představuje pouze historický rámeček, zatímco samotný příběh se skládá z osudů jednotlivých vojáků (Peterka 2006: 138–143).

2.1.3 Vypravěč

Stanzel v Teorii vyprávění konstatuje, že vypravěč podává čtenáři příběh takovým způsobem, jak ho vidí on sám. To se může vylučovat s tím, jaký doopravdy je, právě tato povídka je toho příkladem. Autor prostřednictvím Františkova chování poskytuje čtenáři prostor pro utvoření si představy o něm samém. Líčí tragický příběh doktora z pozice kamaráda z dětství, z jeho vyprávění je tak patrná vděčnost, láska a sentiment (Stanzel 1988: 21–33). Vypravěč povídky je homodiegetický (Genette), představuje jednu z hlavních postav a promlouvá v ich-formě. Ve svém vyprávění využívá řeč přímou i nepřímou, tíhne k vnitřnímu monologu: „Chudinka Honza!“¹⁷ V několika scénách dochází k dialogu mezi Františkem a Honzou. Zároveň je možné tohoto vypravěče označit za nespolehlivého, neboť podává informace pouze ze svého pohledu a považuje je za nezpochybnitelné.

¹⁶ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 17.

¹⁷ Tamtéž, s. 16.

„A co vám budu povídat! Honza byl ohromně hodnej člověk.“¹⁸ Nespolehlivost jeho tvrzení zdůrazňuje i fakt, že představuje postavu „prost’áčka“. Obyčejný venkovský člověk neznalý světa tu vypráví o úskalích války (Peterka 2006: 212).

2.1.4 Postavy

Postavy jsou v literárním díle hybateli příběhu. Tato povídka má dva protagonisty a několik vedlejších postav. Honzovu rodinu a přátele, o kterých je v povídce pouze stručná zmínka, považujeme pouze za součást příběhu a nepřikládáme jim větší význam. Podle Shlomith Rimmon-Kenanové přesahují postavu jako takovou a znázorňují například společenské prostředí, v němž se děj odehrává (Rimmon-Kenanová 2001: 49). Totéž je možné říct i o postavách rakouských oficírů, kteří představují určitou skupinu lidí majících charakteristické vlastnosti. Plní stejnou funkci, reprezentují svůj přístup k obyčejným českým vojákům (Hodrová 2001: 555–556).

2.1.5 Honza

Postava Honzy je na začátku povídky vyličeena ryze kladně. Vyniká ve spoustě věcí, je silný a ve čtenáři vzbuzuje sympatie. Podle těchto rysů bychom tedy mohli jeho postavu označit za postavu-definici, má charakteristické vlastnosti a je předvídatelný. O plochosti jeho postavy vypovídá i obyčejné, spíš pohádkové jméno Honza. Jeho postava se ale v průběhu povídky mění a inklinuje k hypotetičnosti. Ve chvíli, kdy se vrací z vojny domů, proměňuje se jeho charakter. Nechce s nikým mluvit, skrývá před čtenářem své nitro a stává se tak postavou s tajemstvím. Později se blíže seznamujeme s jeho myšlenkami a pocity. Zřetelná je například jeho láska k vlasti: „Co je to všecko platný, když jsme v Čechách doma. To nám žádněj vzít nemůže.“¹⁹ (Hodrová 2001: 555–561) Vypravěč líčí Honzovu postavu prostřednictvím charakteristiky nepřímé, na různých příkladech dokládá jeho specifické vlastnosti. Popisuje jeho chování v určitých situacích a čtenář si o něm dokáže utvořit vlastní představu. Na mnoha příkladech poukazuje na Honzovu dobrotu a laskavost.

¹⁸ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 9.

¹⁹ Tamtéž, s. 13.

Vzpomíná například na to, jak se o něj Honza staral poté, co se mu před odjezdem na vojnu přihodilo zranění: „A nemlich tak v Krakově se mně sevřelo srdce, když jsem se v hotelu probudil a viděl, že Honza drhne rejžákem moje bagančata.“²⁰ Místy se v textu objevuje i přímý popis jeho povahových vlastností. Čtenář se z textu nedozví nic o Honzově vzhledu, což postavě ubírá na reálnosti (Peterka 2006: 151–154).

Honzova postava představuje typ obyčejného člověka, má vlastnosti typické pro venkovský lid, což ho přibližuje k pólu postavy-objektu. Zároveň se u něj však objevují rysy typické pro postavu-subjekt. Jedná se o postavu intelektuála, dobráka a demokrata, jenž přesto stále lpí na svých venkovských kořenech (Hodrová 2001: 571–579). Jméno Honza se zdá na první pohled obyčejné a bezpříznakové, přesto souvisí s celkovým vyzněním postavy. To, že se objevuje už v samotném názvu, dodává postavě na autenticitě, a zároveň posiluje jeho charakter venkovského člověka (Hodrová 2001: 612).

Ve *Večerech na slavníku* jsou postavy charakterizovány převážně prostřednictvím svých promluv. Honza v povídce promlouvá pouze zprostředkovaně, přesto si z několika málo příkladů dokážeme vytvořit představu o jeho charakteru. Typická je pro něj například fráze „šup sem, šup tam“, kterou opakuje v různých situacích. „Františku, prr! Seš po operaci, šetři se, nic nezdvihej, to se doveze samo, šup sem, šup tam!“²¹, „Františku – to nic – žádný hejble – buď bez starosti – šup sem, šup tam.“²² Toto úsloví o něm může vypovídat, že je to muž rázné povahy a nikdy si s ničím neláme hlavu. O jeho svéráznosti svědčí i přístup k pacientům na frontě. Nehledě na věk nebo národnost, každý je pro něj jednoduše František: „Františku, máš doma ženu, děti, holku... cákra drž, chlape... už jsme hotovi, Františku!“²³ Vyjadřuje se obecnou češtinou a často užívá slangová slova a nářečí: „cákra“; „véd“. Způsob jeho vyjadřování je dalším charakteristickým rysem postavy obyčejného člověka.

²⁰ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 12.

²¹ Tamtéž, s. 14.

²² Tamtéž, s. 11.

²³ Tamtéž, s. 12.

2.1.6 František

S postavou Františka se seznamujeme pouze prostřednictvím jeho řeči. Neznáme jeho vzhled a nemáme o něm žádné bližší informace. Nemůžeme si být jisti dokonce ani jeho jménem, neboť ho známe pouze z Honzova oslovení, a ten tímto jménem oslovoval všechny.

Vystupuje v povídce jako „vypravěč s tělem.“²⁴ Promlouvá v 1. osobě a užívá promluvy skazového vyprávění. Vyjadřuje se hovorovou řečí a jeho projev má mluvní charakter. Velmi často se v textu například objevují výpustky mezi slovy, které znázorňují pauzy v promluvě. Do vyprávění zahrnuje své vlastní myšlenky a často odbočuje od hlavního tématu. Tyto odbočky a vlastní myšlenky dodávají příběhu na autenticitě, ale zároveň text znejasňují (Holý 2005: 699–709).

Tento způsob vyprávění bývá označován jako „zповědní“²⁵. František vypráví svým kamarádům příběh o tragické smrti svého přítele. Využívá přímé řeči, slangu a hanlivých slov: „Řek jsem Honzovi: „To by sis, ty vole s nima podrbl basu, vid’?“²⁶ Pro zdůraznění vypjatých situací užívá krátké rozkazovací věty a citově zabarvené výrazy: „Kryndapáninka!“²⁷ Dále se v textu objevují dnes zastaralá slova jako: „mantl“; „šamrdle“; „prchlej“. František představuje postavu prostého venkovského člověka svěřujícího se s problémy, se kterými se potýkal během válečných úskalí. I jeho tedy můžeme označit za postavu-hypotézu, kterou nejsme schopni plně charakterizovat (Hodrová 2001: 555–561). Z jeho vyprávění je zřejmé, že miluje svou rodnou vlast a je to Honzův věrný přítel. Nejblíže se k jeho nitru dostaneme v závěru povídky, kdy Honzova postava umírá: „[...] nesmím na nic myslet... ani vzpomínat... neměl jsem ani začít povídat... mě to rozčiluje... já za to nemůžu... z jednej... z jednej vesnice... jako bratři... operoval mě... já si to neodpustím... do smrti... chudáček Honzíček [...]“²⁸

²⁴ HOLÝ, Jiří. *Skazové vyprávění*. In: *Na cestě ke smyslu*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, s. 699.

²⁵ Tamtéž, s. 701.

²⁶ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zповědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 13.

²⁷ Tamtéž, s. 13.

²⁸ Tamtéž, s. 17

2.2 Pan učitel vypravuje

Od začátku učitelova vyprávění je zjevné, že se povídka bude lišit od ostatních. Pan učitel se vyjadřuje přehnaně spisovnou češtinou, což v situaci, kdy si večer na slavníku vojáci veselými příběhy pouze krátí dlouhou chvíli, vyznívá groteskně. Zabíhá do nadbytečných detailů, popisuje, jak složil zkoušky na učitele, a svůj následný odchod na vojnu. Sloužil v černohorském kraji a v horské Albánii. Tamější krajina pro něj jako pro přírodovědce představovala možnost studovat a poznávat neznámou krajinu a cizokrajné živočichy. Mezi vojáky si našel několik dobrých pomocníků, které učil. K samotnému jádru příběhu se učitel dostává až ke konci povídky. Při bojích u Drače dostal malárii a musel do nemocnice. Zde se setkal se svým spolužákem Putrlíkem, který tu slouží jako lékař, a s mladým pacientem panem Schmalfeldem pocházejícím z Písku. Ten se také léčí z malárie, ale jeho nemoc ustupuje a nestoupne-li mu přes noc horečka, bude moci jet domů. Má takový strach ze zvýšené teploty, že si ji celou noc měří. K jeho neštěstí teploměr ukazuje stále vyšší hodnotu a on je zoufalý. Pan učitel se rozhodne zavolat Putrlíka, protože na pacientově teploměru přečte 44,7 stupně. Vše je ale vysvětleno, Schmalfeld si na teploměr svítil sirkou, která jej zahřála, a on potom ukazoval vyšší teplotu. V závěru pan učitel zjišťuje, že jeho vyprávění všechny vojáky uspalo.

2.2.1 Kompozice

Časový pořádek vyprávění je opět retrospektivní, pan učitel vypráví večer na slavníku vojákům humornou historku, kterou zažil ve válce u Drače. Kompozici můžeme označit za rámcující, neboť vypravěč na začátku příběhu vysvětluje, o čem jeho povídání bude. Jinými slovy příběh pana učitele rámcuje vzpomínku na pana Schmalfelda.

Bizarně vyzní hned úvodní věta: „Jest na mně, abych podle příkladu druhých líčení nějakého zábavného příběhu rovněž přispěl k všeobecnému obveselení ducha a okřání srdce.“²⁹ Vojáci se střídají ve vyprávění každý večer, v případě pana učitele se to však jeví jako nesnadný úkol. V povídce vystupují i postavy vojáků z jiných povídek a čtenář tak nabývá dojmu, že je už zná (Peterka 2006: 131–137).

²⁹ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 55.

2.2.2 Motivy

Povídka *Pan učitel vypravuje* na pozadí válečných událostí poukazuje na kolektivnost vojáků, kteří společně tráví dlouhé večery na slavníku a pojí je touha vrátit se domů. Pan učitel představuje svérázného člověka, který se ani po odchodu do války nevzdá možnosti vzdělávat se a poučovat ostatní. Stesk po domově je zřejmý v případě pana Schamlfelda z Písku, v němž se mísí skepse s vírou: „Každý ví, čím je pro vojáka v cizině kouzelné slovo domov. Zvláště pro takového mladíka, který nedávno teprve opustil klín mateřský, byť se holedbal hrdinskými kousky, potřeba shledání s rodiči a sourozenci byla nesmírná.“³⁰ Téma humanity je nejvýraznější ve chvíli, kdy se pacient ocitá v zoufalé situaci a ptá se po matce. Pan učitel v povídce vzpomíná i na časy zlé, kdy měli hlad a smutnou náladu, nebo jak se nakazil malárií. Celkově však povídka vyznívá humorně, grotesknost učitelova přístupu k ostatním ještě podtrhuje fakt, že vojáky jeho povídání uspí.

2.2.3 Vypravěč

Pan učitel v povídce vystupuje jako vypravěč s tělem, účastní se příběhu. Jedná se o vypravěče homodiegetického, který předkládá příběh ze svého hlediska. Jeho znalosti jsou tedy přirozeně omezené, a proto ho můžeme také označit za vypravěče nespolehlivého. Promlouvá v 1. osobě a je zároveň hlavní postavou povídky.

Tempo jeho vyprávění je zdlouhavé a monotónní, odbíhá od ústřední linie: „Právě v této nemocnici, vlastně řadě bídných albánských chatrčí, stala se ona veselá příhoda, o níž však – bohužel – pro krátkost času – neboť blíží se již devátá – a pan Kladiovi již několikrát, jak jsem zaslechl, zkusil na chodbě svoji polnici k čepobití – mohu se jen stručně zmínit – že ano?“³¹

Autor různými způsoby přerušuje text (trojtečky, pomlčky), což dodává povídce charakter mluvené řeči. Na rozdíl od předchozího textu, jenž má povahu skazového vyprávění, se tato povídka liší užitím strojeně spisovné češtiny (Holý 2005: 699–709).

³⁰ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 60.

³¹ Tamtéž, s. 59-60.

2.2.4 Postavy

V povídce vystupují tři stěžejní postavy. Pan učitel, protagonista a vypravěč, jeho bývalý spolužák pan Putrlík a mladý pan Schmalfeld z Písku. Setkáváme se i se jmény několika dalších vojáků, ti však nefigurují jako postavy, ale pouze dotvářejí prostředí, jedná se o postavy-objekty. Tyto postavy ozvláštňují povídku po zvukové stránce, mají expresivní jména, která podtrhují její celkovou grotesknost „Kvasnička“; „Šulínek“; „Drtílek“ (Hodrová 2001: 555–561).

2.2.5 Pan učitel

Postava pana učitele postrádá jméno. Podle Daniely Hodrové je bezejmennost znakem loutkovitosti. Jméno literární postavu zlidšťuje, chybí-li tedy postavě jméno, chybí jí zároveň i lidské rysy. Je však nutné uvést, že ich-formoví vypravěči bývají mnohdy anonymní. S postavou pana učitele se seznamujeme nepřímou, pouze prostřednictvím jeho promluv (Hodrová 2001: 555–561). Styl jeho vyjadřování je ovšem tak specifický, že si o něm dokážeme utvořit velmi dobrou představu. Vypráví přehnaně strojenou a zdobnou češtinou, což vyznívá parodicky. Vyjadřuje se v dlouhých souvětích, užívá knižní, zastaralé výrazy a zahrnuje do vyprávění své úvahy: „Leč – nastojte – zkouška jeho nebyla zcela ukončena – ještě jeden den měl osvědčiti, že je horečky prost...“³²

Svoji vzdělanost a nadřazenost nad ostatními vojáky zdůrazňuje v průběhu celé povídky. Přestože si podobně povídají každý večer, on kolem svého řečnění dělá drahoty: „Byť bych se snažil vyprávěti onu veselou příhodu, jak nejlépe umím, přece pro vtipnost svoji zasloužila by péra obratného spisovatele, na příklad Svatopluka Čecha, Nerudy a z novodobých spisovatelů rozhodně břitkého brku Josefa Svatopluka Machara.“³³

Za žádných okolností si nenechá vzít šanci projevit se jako kantor. Při objevování cizí krajiny nezapomíná dodat latinské názvy květin a živočichů. Ostatní vojáky staví do pozice studentů a neustále je o něčem poučuje: „[...] získal jsem v krajinách pobřežních horečnatou nemoc zvanou malárii, jež se přenáší píchnutím sosáku komára druhu *Anopheles*.“³⁴

³² JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 60.

³³ Tamtéž, s. 55.

³⁴ Tamtéž, s. 59.

Typická je pro něj otázka „že ano?“, z níž vyplývá, že je předem dokonale přesvědčen o pravdivosti svého tvrzení. Autoritu přebírá i v nemocnici, kde se léčí z malárie. Kontroluje pana Schmalfelda a uděluje rozkazy ostatním pacientům: „A vy!“ obrátil jsem se k nemocným, „ihned na lože – nařizuji to jako velitel pokoje!“³⁵ Pan učitel představuje postavu-hypotézu, ačkoliv má spoustu specifických vlastností, nemůžeme tvrdit, že jeho postavu dokonale známe. Stejně jako u postav z předchozí povídky nemáme žádné informace o jeho vzhledu, což může vedle bezejmennosti považovat za další znak odlidštění jeho postavy. Kromě toho prezentuje sám sebe jako symbol ctnosti a moudrosti, mající výlučně samé kladné vlastnosti (Hodrová 2001: 555–561). „Učil jsem soudruhy vojíny pohlížet správnými očima na sběratelství, a tak, že jsem byl trpělivostí nadán, podařilo se mi vychovat si několik dobrých pomocníků, kteří opovrhnuvše hrou v karty, kouřením nebo zahálčivým lenošením, věnovali se nadšeně svému úkolu [...]“³⁶

2.2.6 Putrlík

Pan Putrlík sloužil v nemocnici jako zdravotnický voják. O jeho postavě nemáme téměř žádné informace. Pan učitel pouze oznamuje, že to byl jeho spolužák, a poukazuje na to, jak je milé v nemocnici narazit na známou tvář. Jeho prostřednictvím se potom vypravěč dostává k pacientovi Schmalfeldovi a společně se snaží vyřešit záhadu stoupající rtuti na teploměru. Putrlíkova postava tedy tíhne k objektovosti, nemáme žádné informace o jeho zevnějšku, autor jím pouze dotváří příběh (Hodrová 2001: 555–561).

2.2.7 Schmalfeld

Pan Schmalfeld z Písku byl pacientem ve stejné nemocnici, do které se dostal pan učitel, a stejně jako on, se léčil z malárie. Jeho postava spíše než jednotlivce představuje vojáky a jejich bezmoc a zoufalství z válečného běsnění. Vypravěč ho popisuje jako zhýčkaného panského syna, majícího privilegia i ve válce. O jeho dobrém postavení svědčí i přídomek z Písku. Úzkost z představy dalšího týdne v nemocnici poukazuje na jeho psychickou nevyrovnanost, kterou zapříčinila válka.

³⁵ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 61.

³⁶ Tamtéž, s. 58.

2.3 Dvanáct apoštolů

Povídka *Dvanáct apoštolů* se v mnoha rysech liší od ostatních. Do popředí vystupuje téma smrti, které povídce dává punc tragičnosti. Chybí zde humor a nadhled, se kterými John líčí většinu příběhů z *Večerů na slavníku*. Jiná je i postava vypravěče, příběh není vyprávěn z perspektivy prostého českého vojáčka, který povětšinou oplývá kladnými vlastnostmi, ale z pozice postavy, která svými činy nevzbuzuje sympatie. V úvodu povídky sledujeme myšlenky hlavního hrdiny, jenž bloudí ve vzpomínkách neznámou krajinou. Vypráví o svém strachu z hor, neustále se mu vrací hrůzné vzpomínky z období bojů v Albánii. Nevedly tam cesty, vojáci museli překonávat kameny, vodu, nebo se spouštět po skalních stěnách. Zasáhla je krutá zima, kvůli ní umírali koně i lidé. Rozdělili se, aby se alespoň někdo zachránil, několikrát si dokonce přáli zemřít. Při svém bloudění narazili na chalupu, ve které našli dvanáct srbských vojáků, již utekli z nemocnice, a tím se zachránili. V noci vypukl v chalupě požár, Srbové neuhlídali oheň, a proto je vynesli ven na mráz. Položili je do kruhu jako dvanáct apoštolů a rozdělali kolem nich oheň, do rána však byli všichni mrtví.

2.3.1 Kompozice

Text je rozdělen do čtyř pásem, první tři části představují vnitřní monolog hlavního hrdiny. Protagonistovi se v mysli promítají obrazy krajiny, vidí zasněžené vrcholky albánských hor, které mu neustále nahánějí hrůzu. Vrací se do milovaného rodného kraje bez kopců: „Už se nebojím a myslím si: ‚Holečkové, sbohem‘!“³⁷

V další části vypravěč vzpomíná na období strávené v Albánii, kde jeho vojenskou skupinu zasáhla krutá zima. Jedná se tedy o postup retrospektivní. Protagonista se vrací zpět do válečného období a živě líčí tragické události, jež později objasňují jeho současný psychický stav.

Třetí část je oddělena krátkou mezerou, vypravěč vynechává pasáž věnovanou setkání se srbskými vojáky a přímo přechází do situace, kdy v chalupě vzplanul oheň. Popisuje samolibou radost, kterou vojákům přineslo rozhodnutí nechat Srby umrznout. Následně vzpomíná na nemocnici, kde se mu tyto hrůzné představy začaly vracet.

³⁷ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 85.

V závěru se vrací zpět na slavník, kde vyprávění začalo. Vojáci po vyslechnutí tohoto příběhu nenacházejí slov (Peterka 2006: 131–137).

2.3.2. Motivy

Tragičnost války, která v Johnových povídkách obvykle tvoří pozadí příběhu, představuje v této próze dominantní prvek. Nejčastěji se objevuje motiv smrti, zoufalství, nenávisti a skepse. Vojáci touží po vysvobození i za cenu jejich vlastní smrti: „Kolikrát jsme stáli u strmé skály jako na Martinský stěně a prosili, aby přišel anděl a vysvobodil nás, aby jen anděl přišel a vzal si nás k sobě, aby nás na věky vysvobodil.“³⁸

Stěžejní je také roční období, které dotváří ponurou atmosféru povídky. Mrazy v albánských horách jsou velmi kruté a lidé umírají i ve spánku: „Nebylo pod čím spát, ale stejně nikdo nechtěl spát od toho dne, kdy kanonýr Foltanicki usnul a zmrzl.“³⁹ Vypravěč zdůrazňuje směšnost vojska, složeného z trosek, které se pouze snaží najít cestu zpět. Nazývá je „vojskem z maškar“.

Dalším prvkem je nenávist a pohrdání srbskými vojáky, „čučáky“. Vypravěč s nimi zachází, jako s věcmi, v jednu chvíli je dokonce přirovnává k hromadě hýbajících se hadrů. Zde se projevuje i krutost, které byli čeští vojáci schopni: „A já srdce neměl. Jednoho po druhém jsme vynesli za hlavu a nohy – do zimy, do mrazu.“⁴⁰ Dokonce podotýká, že se u této činnosti bavili. V závěru se objevuje smutek, hlavní hrdina zpětně svých činů lituje a uvědomuje si, že ho tyto hrůzné představy budou pronásledovat do konce života (Peterka 2006: 138–143).

2.3.3 Vypravěč

Vypravěč této povídky využívá formu zpovědního vyprávění, promlouvá v 1. osobě a představuje „vypravěče s tělem“⁴¹. Vstupuje do příběhu vnitřním monologem, který podle Holého: „[...] odkrývá propasti uvnitř vypravěče [...]“⁴²

38 JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 86.

39 Tamtéž, s. 86.

40 Tamtéž, s. 88.

⁴¹ HOLÝ, Jiří. *Skazové vyprávění*. In: *Na cestě ke smyslu*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, s. 699.

⁴² HOLÝ, Jiří. „Zpovědní“ vyprávění v ich-formě. In: *Na cestě ke smyslu*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, s. 683.

Vypráví svůj příběh s jistým odstupem a v závěru zdůrazňuje chyby, které v minulosti udělal. Můžeme tedy hovořit o rozdílu mezi vyprávějícím a prožívajícím „já“. Fakt, že vypravěčem je záporná postava, znemožňuje čtenáři s touto postavou sympatizovat. Na druhou stranu jeho upřímné svědectví o hrůzách, na kterých se podílel, dodává jeho postavě na důvěryhodnosti. Příznačná je například jeho reakce na smrt Srbů: „Pokrčil jsem rameny, mávl rukou a druhý den jsem o ničem nevěděl.“⁴³ (Holý 2005: 670–684)

2.3.4 Postavy

Zásadní roli hraje v povídce postava vypravěče. Prostřednictvím jiných postav vystupujících v příběhu se pouze dostáváme blíž k jeho osobě. Specifický typ postav představuje dvanáct srbských vojáků. Nemáme o nich žádné informace, jsou to postavy-objekty podobající se věcem, o čemž vypovídá vypravěčův nadřazený postoj k nim. „Zakopl jsem o jednoho.“⁴⁴, „Rozložili jsme je do kruhu jako dvanáct apoštolů...“⁴⁵ Tyto postavy v povídce pouze existují, nelze hovořit o jejich skutečném bytí. Jedná se tedy o vztah mezi jednajícím postavou-subjektem (vypravěč) a postavou-objektem (Srbové). Vypravěč tak zdůrazňuje moc, kterou nad srbskými vojáky měli: „Prosili, ruce vzpínali: ‚Gospo’ne... gospo’ne... molim... pokorno...‘“⁴⁶ (Hodrová 2001: 571–579)

Vypravěč líčí svůj vlastní příběh a je tedy hlavní postavou povídky. Postrádá jméno, což je podle Daniely Hodrové znakem odlidštění, v tomto případě by ale mohla tato bezejmennost směřovat i k hledání své pravé identity. Seznamujeme se s ní prostřednictvím vnitřního monologu, z něhož je patrné, že protagonista trpí válečnými traumaty. Bojí se kopců a hor, protože mu připomínají hrůzy, které za války prožil v Albánii. Otevírá čtenáři své nitro, svěřuje se svými pocity a myšlenkami a ve čtenáři tak vyvolává důvěryhodnost: „Pořád o tom přemýšlím, pořád vidím ty čučáky, které jsem připravil o život... a nejhorší je, když fouká v noci vítr. V kamnech hučí: ‚Hou... hou... už si pro mě jdou...‘“⁴⁷

⁴³ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 89.

⁴⁴ Tamtéž, s. 87.

⁴⁵ Tamtéž, s. 88.

⁴⁶ Tamtéž, s. 88.

⁴⁷ Tamtéž, s. 85.

Zprvu jeho postava vzbuzuje ve čtenáři soucit. Popisuje, s jakými úskalími se museli potýkat za nepříznivého počasí v albánském bludišti, kudy nevedly žádné cesty: „[...] pak jsme zavázali koňům oči a pokřižovali se. Spouštěli jsme koně taky po laně.“⁴⁸ Vzpomíná na to, jak lidé i koně umírali zimou, a z jeho vyprávění je patrné, že se mu o tom nehovoří lehce: „Ach, Bože můj! Zmrzl Ferdík, grošák, nejlepší kůň baterie.“⁴⁹

Vypravěč se profiluje prostřednictvím svého důvěrného svědectví. Jeho charakter poznáváme až v průběhu povídky, i poté kolem něj zůstává řada nejasností. Tyto rysy jsou charakteristické pro postavu-hypotézu.

Jako záporná postava se projevuje ve chvíli, kdy se setkává se srbskými vojáky. Staví se do role člověka, který rozhoduje o jejich dalším osudu. Projevují se u něj znaky šílenství, neboť si myslí, že usmrcením srbské vojáky vysvobodil: „[...] žijí tu už týden z kukuřice, pijí sníh a čekají vysvobození... Já jsem – přátelé – ten, který je vysvobodil!“⁵⁰

Sám sebe líčí jako bezcharakterního člověka, který bez pocitu viny nechal umrznout dvanáct lidských bytostí. V závěru povídky promlouvá ke svým posluchačům na slamníku, kteří do jednoho mlčí. Uvědomuje si svůj čin a má strach ze smrti. Ta ho pronásleduje na každém kroku: „K ránu slyším den co den klinkat umíráček kaple... tichounce... jako by vosy bzučela... a dívám se z postele, jak hvězdy blednou... a jak nebe zesíná.“⁵¹ Postava tedy v povídce prochází proměnou, vypravěč si v závěru vyprávění uvědomuje své fatální pomýlení a očekává spravedlivý trest (Hodrová 2001: 544–555).

2.4 Diuný věci

Povídka je psána formou dialektu, připomíná nám mluvené slovo. Vypravěč před začátkem svého povídání navazuje kontakt s posluchači: „Kdo z vás vysvětlí tydlenc diuný věci, dostane sejra a kus domácího chleba.“⁵²

⁴⁸ JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962 s. 86.

⁴⁹ Tamtéž, s. 86.

⁵⁰ Tamtéž, s. 88.

⁵¹ Tamtéž, s. 89.

⁵² Tamtéž, s. 177.

Líčí tři samostatné příběhy, které podle něj postrádají smysl. V první „nevysvětlitelné věci“ nás seznamuje s postavou ševce, jenž se již dva roky zdráhal narukovat na frontu. Ve chvíli, kdy je znovu povolán, rozhodne se vsadit se ženou šikovatele a postavou vypravěče, že ani tentokrát nebude muset s pochodovou rotou odejít. Vypravěč, přesvědčen o definitivnosti jeho odchodu, na sázku přistoupí. Vzápětí musí ševci zaplatit, neboť on ani tentokrát na frontu nenarukuje.

V další příhodě se jedná o tajnou domluvu četaře s vypravěčem. Vypravěči je slíben tabák a dovolená, proto pomáhá s krádežemi soudků plných ryb. V závěru se podivuje nad nesmyslností situace: „[...] proč Němci chytali v Severním moři herynky, posílali je přes celou Evropu do Dalmácie a my je museli chlejtat zas do Jižního moře?“⁵³

Třetí „divná věc“ se stala v nemocnici, kde vypravěč strávil nějaký čas rekonvalescencí. Stěžuje si na tamější jídlo, které způsobilo většině pacientů střevní potíže. Ti, již neměli jídlo z domova, si raději chodili kupovat švestky nebo slivovici. Jednoho večera pan štábní uklouzl na pecce od švestky a ihned jejich konzumaci v nemocnici zakázal. Pacienti přesto švestky nakoupili a následně je museli všechny sníst. Zakázané ovoce nakonec vyřešilo jejich střevní potíže.

2.4.1 Kompozice

Ani v této povídce nejsou události seřazeny chronologicky. Vypravěč se v myšlenkách vrací k válečným zážitkům a pomocí retrospektivního pohledu vykresluje tři konkrétní situace. Události v povídce na sebe nenavazují, jediným pojítkem je jejich „podivnost“. Díky přímé řeči a slangovým výrazům se povídka odvíjí dynamicky, má rychlý spád: „Žádný urážky! Nesmíš do špitálu – zakázáno – rozkaz – vodrazil by sis maso na...!“⁵⁴

2.4.2 Motivy

Stěžejní je v povídce motiv záhady, vypravěč nedokáže rozumem pochopit, z jakého důvodu se jednotlivé věci udály, a žádá o pomoc posluchače na slavníku.

⁵³ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 180.

⁵⁴ Tamtéž, s. 181.

„Ale tohle se, myslím, objasní až teprve u soudného dne.“⁵⁵ Ve „třetí diuné věci“ je patrný motiv náhody. Pacienti trpí střevními potížemi a před branami nemocnice se objevuje prodavačka švestek. V *Diuných věcech* se také objevuje Johnům častý motiv, a to obyčejného člověka. Vypravěč představuje postavu jednoduchého vojáka, který snadno vysvětlitelné události považuje za záhadu. Motiv války a stesku po domově není v této povídce zásadní, za to z ní je patrný autorův zájem o obyčejné starosti prostého člověka zavlčeného do války.

2.4.3 Vypravěč

Pozice vypravěče je stejně jako v ostatních povídkách zásadní. Představuje zprostředkovatele příběhu a vystupuje v něm jako „vypravěč s tělem“⁵⁶. Jeho účast v příběhu je markantní, promlouvá v 1. osobě a častý je výskyt vnitřních monologů: „Řek sem si: „Jáčku, Ferdinande – nic to platný není – koupíš si něco do žaludku.“⁵⁷ Jeho projev má výrazné prvky lidového skazového vyprávění. Vedle specifického dialektu: „Jak to néni švindl, anóbrž záležitost poctivá, dovedu mlčet jak hrob.“⁵⁸, umocňují tento typ vyprávění vypravěčské odbočky, anakoluty a lidová rčení. Pomocí těchto prvků autor navozuje důvěrný vztah mezi vypravěčem a čtenářem (Holý 2005: 699–708).

2.4.4 Postavy

Postavy jsou konstituovány prostřednictvím svých mluvních projevů. Spíše než na jejich činy se tedy zaměřujeme na jejich řeč. V povídce vystupuje několik postav, se kterými nás nepřímo seznamuje postava vypravěče. Jejich společným rysem je užití nespisovné češtiny a nářečí. Zmínit můžeme například výpověď postavy četaře (cuksfira): „Teď se koukni, estli neposlouchá nákej chlap za dveřma.“⁵⁹

⁵⁵ JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 180.

⁵⁶ HOLÝ, Jiří. *Skazové vyprávění*. In: *Na cestě ke smyslu*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, s. 699.

⁵⁷ Tamtéž, s. 181.

⁵⁸ Tamtéž, s. 178.

⁵⁹ Tamtéž, s. 179.

2.4.5 Postava vypravěče

Nejlépe se seznamujeme s postavou vypravěče prostřednictvím mluvené řeči, ta v posluchačích vzbuzuje dojem autentičnosti, autor tím usiluje o co nejreálnější zobrazení skutečnosti. Je to patrné zejména v monolozích a dialozích vypravěče. Jak je uvedeno výše, obrací se na začátku a na konci příběhu směrem k posluchačům, čímž zdůrazňuje závažnost svého vyprávění. Vypravěč oslovuje posluchače i v průběhu povídky, dovolává se jich pomocí druhé osoby a navozuje tak dojem „vyprávění v kruhu“: „[...] – ten, jak sem vám vo něm už povídal, že přijela z Berlína do kasáren komis [...]“⁶⁰ Vyjadřuje se pomocí krátkých jednoduchých vět a často užívá přirovnání, která v daných situacích plní komickou funkci: „[...] prohnalo mě to tak, jak dyž propláchněš žlab, meliorace bez subvence, a za tejden byl sem ouplně zdavej jak křepelička.“⁶¹

Vypravěč se snaží jednotlivé události zobrazit s vážností, o to větší je však komický účinek. Názornost a strohost jeho vyprávění je často narušována různými odmlkami a odbočkami, které zdůrazňují jeho vyjadřovací styl. Svým vystupováním leckdy připomíná postavu veselého blázna, můžeme tedy na něm pozorovat určité podobnosti s postavou Haškova *Švejka*. Zmiňme například situaci, kdy se rozhodují co s nakoupenými švestkami: „ ‚Hodíme kadrátka na hnůj nebo je sníme – vážená obci?!‘ Tak dobrá! Když sníst, tak sníst.“⁶²

2.5 Holínky dědy Pejšáka

Děda Pejšák byl vodičem soumarů horské vozatajské kolony. V povídce líčí vojenskému kadetovi příběh o holínkách, které koupil na jednom jarmarku od ševce ze Skučce. Jeho manželka usmlouvala cenu na devět rýnských a s pocitem dobré koupě odcházeli domů. Cestou narazili na kováře Šejnohu, jenž chtěl, pod vlivem alkoholu, dědu Pejšáka o boty připravit. Jeho žena se za něj však postavila a nakonec je Šejnohovi prodala za dvacet zlatých.

⁶⁰ JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 177.

⁶¹ Tamtéž, s. 183.

⁶² Tamtéž, s. 182.

Potom se vrátili na jarmark, koupili od ševce úplně stejné holínky a na celé věci tak vydělali: „Takhle jsem koupila boty a ještě nesu jedenáct jednušek domů – ty jsi takový budižkničemu... to mám Kriste Ježíší, muže!“⁶³

Tentýž večer, přišel k Pejšákovým obecní strážník s psaním, v němž Šejnohova žena píše, že posílá holínky zpět a ihned žádá vrátit peníze. Peníze tedy museli vrátit a namísto toho jim doma zůstaly tři páry bot, jedny staré a dvojce nově koupené. Povídka obsahuje dva Pejšákovy dopisy manželce. Píše v nich, jakým způsobem má s holínkami naložit. V dopisech chybí interpunkce, což vypovídá o nepřilíš vysoké vzdělanosti pisatele. Přestože jsou to dopisy, lze v nich vysledovat výrazné znaky skazového vyprávění, a tedy mluvené řeči: „[...] mám od nich prsty přes sebe to je tak šitý a do pole na hnůj jsou dobrý tak teda nevím drahá manželko kdyby je chtěl Vincek nosit přece je nedávej [...]“⁶⁴

2.5.1 Kompozice

Text je členěn do pěti částí, přechody mezi jednotlivými částmi jsou patrné především díky střídání perspektivy vypravěče. První část představuje stručnou charakteristiku postavy dědy Pejšáka a popis tyrolské krajiny, kde se jeho trénská kolona nachází. Po ní následuje první dopis Jindřicha Pejšáka manželce. Příběh graduje ve třetí části, kdy dochází k dialogu mezi vojenským kadetem a dědou Pejšákem. Tématem jejich rozhovoru jsou holínky, jejichž příběh děda podává prostřednictvím retrospektivního vyprávění. Čtvrtá část zachycuje dědovo počínání v Tyrolsku. Zde kvůli špatné péči o koně patřil mezi provinilce a musel podstoupit trest. Povídku uzavírá dědův druhý dopis (Peterka 2006: 131–137).

2.5.2 Motivy

Autor pracuje s motivem popisu krajiny, místy přechází až k poetickému líčení: „V alpské údolí, v jižní jeho straně, kde leží tyrolská vesnice Pill, praží srpnové polední slunce. Horská hradba podobá se svými holými vápencovými vrcholy kupám do běla vysušených kostí. Na obloze není mráčku. Ve stodole klidně stojí unavení koně.“

⁶³ JOHN, Jaromír. *Večery na slámníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 229.

⁶⁴ Tamtéž, s. 226.

Horský potok jednotvárně hučí.⁶⁵ Setkáváme se s postavou prostého dobrého člověka, jemuž koupě bot zamotala život.

Podružné motivy můžeme sledovat i v jeho vlastnostech (vytrvalost, nejistota, добрota, bojácnost, starostlivost). Ústředním motivem jsou však holínky, kolem kterých se děj postupně odvíjí. Jejich význam je markantní zejména ve chvíli, kdy se na ně ptá i vojenský kadet. Z dopisů Jindřicha Pejšáka je zjevný motiv smutku a stesku po domově: „[...] je to kříž na lidstvo tahle vojna kdybych byl radší doma aby mě nic netrápilo než v propastech tady mezi životem a smrtí [...]“⁶⁶

2.5.3 Vypravěč

Vypravěč informující o událostech v první části povídky se na první pohled jeví jako extradiegetický – stojící nad příběhem. Lubomír Doležel označuje způsob jeho vyprávění termínem rétorická er-forma, jeho postava je anonymní a staví se do role nezaujatého pozorovatele, jenž s určitým odstupem popisuje a komentuje děj. (Doležel 1993: 55–66). Zároveň však představuje vypravěče homodiegetického, účastnícího se příběhu, což je patrné z věty: „Děda Pejšák byl z naší horské vozatajské kolony jediný Čech mezi vodiči soumarů, hochy z Bosny a Chorvatska.“⁶⁷

V dopisech uplatňuje Jindřich Pejšák formu připomínající „zповědní vyprávění“. Oba jsou psány ich-formou a děda se v nich svěřuje se svými pocity a myšlenkami (Holý 2005: 670–684). Ve třetí části vypravěč pouze doplňuje dialog mezi ním a dědou scénickými poznámkami. S jeho postavou se blíže neseznamujeme. Převážnou část dialogu tvoří dědovo líčení příběhu o holínkách, které podává způsobem homodiegetického vypravěče.

Nakonec následuje vnitřní monolog vypravěče, který do velké míry spočívá v detailním popisu krajiny: „Pečlivě pěstěné růže tvoří v zeleném křoví mezi záhonky kapusty, mrkve a kopru barevné pohádky.“⁶⁸

⁶⁵ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zповědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 225.

⁶⁶ Tamtéž, s. 234.

⁶⁷ Tamtéž, s. 224.

⁶⁸ Tamtéž, s. 232.

Vypravěč se v této povídce neobrací k posluchačům na slavníku, soustředí se pouze na realitu vyprávění.

2.5.4 Postavy

Vedle dědy Pejšáka se v povídce objevuje několik vedlejších postav. Postava paní Pejšákové, kováře Šejnohy, synovce Vincka a vojenského kadeta. O těchto postavách včetně anonymního vypravěče nemáme téměř žádné informace, pouze se díky nim dostáváme blíže k protagonistovi. Groteskně vyznívají jejich zvukově expresivní jména (Pejšák, Šejnoha). Komicky vyzní zejména jméno Šejnoha připjaté k postavě zloděje bot (Hodrová 2001: 612)

2.5.5 Děda Pejšák

Jindřich Pejšák představuje postavu venkovského člověka. V úvodu vypravěč podává jeho charakteristiku a na rozdíl od ostatních postav v povídce se dozvídáme informace i o jeho vzhledu: „[...] dýchal do tváře a pitvoře obličej plný vrásek, pih a trudů, nadouval ústa porostlá žlutým plnovousem, který mu dělал pod nosem hrozivě vztyčený chumel, zahnědlý šňupavým tabákem.“⁶⁹ Při jeho popisu užívá vypravěč charakteristiku přímou i nepřímou. Přes nepříznivý vzhled však jeho postavu líčí kladně jako člověka trpělivého, majícího dobré srdce. Jeho postava před čtenáři skrývá určitá tajemství, například v momentě, kdy se ho kadet ptá na špatný spánek, což je rys typický pro postavu-hypotézu. Spoustu informací o něm naznačuje i jeho postoj k ostatním lidem. Vedle své ženy a pana Šejnohy vystupuje jako slaboch a hlupák: „Cestou žena povídá: Kdyby nebylo mne, přišel bys o holínky a ještě by ti natlouk [...]“⁷⁰ Představuje postavu člověka, jenž i v období války staví na první místo banální problémy v osobním životě.

Jeho projev působí chaoticky a vzbuzuje komický dojem. K tomu přispívá i užití knižních výrazů v neohrazeném proudu řeči nebo časté oslovení manželky „draze milovaná manželko“ (Hodrová 2001, 555–561).

2.6 Lajtnant Zlatíčko

Ústřední postavou povídky je Vlastislav rytíř Hložek ze Žampachu, jinak zvaný Zlatíčko.

⁶⁹ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 224.

⁷⁰ Tamtéž, s. 229.

Jedná se o rakouského důstojníka, všemi milovaného pro svou nevídanou krásu: „Město ho milovalo upřímně a zaujatě, jak jen dovedou k slzám vždy rozcitlivělá, osamocená srdce ženská.“⁷¹ Zvrat v příběhu představuje srážka vojenských vlaků, jejíž obětí se Vlastislav stane. Při nehodě utrpí vícečetná zranění, která zásadně ovlivní jeho dosavadní život.

Spoustu času stráví ve vojenských nemocnicích, ortopedických ústavech a sanatoriích pro nervově choré. Po návratu domů ho lidé nepoznávají, rodina při pohledu na něj pláče. Z člověka všemi opěvovaného se tak stane bytost politováníhodná. Žalostný dojem navíc dotváří skutečnost, že zranění neutrpěl v boji, nýbrž se stal „pouze“ obětí nehody. Najevo vychází lidská povrchnost. Společně s proměnou vzhledu se mění i Vlastislavův charakter, vlakové neštěstí jej neustále pronásleduje a jeho utrpení je nesnesitelné. V době, kdy se zotavuje ve svém pokoji, mu přijdou květiny od hrbaté ženy jménem Fräuelin Pivonka, již autor přirovnává k přízraku, Vlastislav květiny odhodí a nechá uvadnout. V závěru povídky mu právě tato žena pomůže z nesnází. Květiny, které večer nalezne v pokoji, vloží posléze do vody.

2.6.1 Kompozice

Povídku uvozuje úryvek z básnické skladby Viktora Dyka, *Milá sedmi loupežníků*⁷²:

„Noc voní. Světlušky zříš plát.

Noc krásná je, jak v létě bývá.

U ohně sedím, hlavo divá.

Chce se mi smát, chce se mi smát.“⁷³

Celá povídka se nese v duchu této baladické sbírky, Jaromír John využil i podobné postupy kompoziční výstavby.

⁷¹ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 132.

⁷² DYK, Viktor. *Milá sedmi loupežníků*. 6. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1955. 49 s.

⁷³ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 129.

Je rozdělena do čtyř částí („zpěvů“) včetně prologu. Každá část má latinský název: Actus quasi prooemium, Incipit tragoedia, Comedia interposita, Actus mysticus. Jednotlivé části představují určitou etapu Vlastislavova života. Příběh má rychlý spád, začíná Vlastislavovým odjezdem na frontu a končí jeho uzdravením, vypravěč se však postupně v mnoha obměnách vrací k Vlastislavovu zranění, čímž zvyšuje emocionální dojem povídky. Zároveň je v textu uplatněn princip paralelní, a to zejména ve chvíli, kdy protagonista pozoruje oknem kavárny dění na ulici (Všetička 1986: 9–18).

2.6.2 Motivy

Určujícím je v povídce motiv krásného člověka. Na Vlastislavovu krásu je nazíráno jako na cosi nadpřirozeného, je dokonce přirovnáván k synovi Slunce: „Ale božská jakás síla vábí neodolatelně zrak, cosi tajuplného září z vyvolence [...]“⁷⁴ Proti němu stojí motiv ošklivosti, který v podstatě můžeme označit za jeho kontramotiv (Všetička 1986: 20). Je dominantní v druhé části povídky, zobrazuje ho jednak protagonistův zjev po úrazu, jednak ošklivé vzezření Fräulein Pivonky. Několikrát se v povídce vyskytuje prstýnek s briliantem. Prstýnek představuje symbol lásky, jež však pomíjí společně s jeho ztrátou. Objevuje se i motiv smrti, protagonista v jisté chvíli pomýšlí na sebevraždu, později se hovoří o jeho duševním vyhoření.

2.6.3 Vypravěč

Informátorem o narativu je extradiegetický heterodiegetický vypravěč (Genette). Není v povídce přítomen, stojí nad příběhem a popisuje ho z pozice nezaujaté osoby. Promlouvá er-formou, zná minulost a pocity postav, je o nich plně informován. Z pozice nadosobního vypravěče však místy přechází do perspektivy svědka, vystupujícího v příběhu. Ztrácí tak atribut vševědčnosti, vyprávění naopak získává prvky autentičnosti. Ke změně perspektivy vypravěče dochází také užitím přímé a polopřímé řeči, připisované jednotlivým postavám. Tyto postavy jsou ovšem vypravěči podřízeny.

⁷⁴ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 130.

V textu se objevuje několik replik, jejichž prostřednictvím vypravěč promlouvá přímo ke čtenáři, předkládá své vlastní úvahy a myšlenky: „Sotva porozumí trpnému ustrnutí bytost, která nikdy neměla sebevražedných myšlenek.“⁷⁵

Z jeho vyprávění jsou patrné známky ironie, zejména v souvislosti s nehodou vlaku: „Eh – maličkost – ve světové válce! Srážky ve vojenském zázemí nepatří k válce. Mnoho se nestalo.“⁷⁶

Autor odděluje promluvy jiných postav grafickým značením (uvozovky, pomlčky, výpusťky) a umožňuje tak lepší orientaci v textu. Povídka je psaná spisovnou češtinou, hojně se vyskytují prvky přerývané nebo nedokončené řeči: „Vlastislav se dívá oknem na slečny... mávne rukou...“⁷⁷ (Peterka 2006: 151–154)

2.6.4 Postavy

V povídce se setkáváme s několika postavami, stěžejní je však pouze postava protagonisty. Ostatní postavy nepovažujeme za hybatele příběhu, prezentují počínání lidí v období první světové války. Objevují se postavy se zvukově expresivními jmény (veselý Peprle, ustaraný šedivý Florián, tlustý Saloman) nebo se specifickým stylem řeči. Ten je zjevný zejména v případě doktora Arona Kohanyho, hovořícího špatnou češtinou: „Já objednat na pondělí extra ošetřovatelku, já si vypůjčit masku uspávací, já si připravit sádku a gázy – a všechno rozumíme – a der gnädige Herr zůstat doma.“⁷⁸ (Hodrová 2001: 555–556)

2.6.5 Vlastislav Hložek

Hložkova postava je čtenáři předkládána prostřednictvím promluvy vypravěče. Velkou část věnuje popisu jeho zevnějšku. Líčí jeho oslnivou krásu pomocí charakteristiky přímé i nepřímé. Vyobrazuje ho jako vyvolence nebes s tváří andělíčka Raffaelovy *Madony di Foligno*.

⁷⁵ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 136.

⁷⁶ Tamtéž, s. 134.

⁷⁷ Tamtéž, s. 138.

⁷⁸ Tamtéž, s. 143-144.

V jeho chůzi nebo pouhém pohybu rukou se skrývalo tolik půvabu, že se lidé museli zastavit a ohlédnout se za ním. Vše v jeho blízkosti se zdálo být zářivější: „Polní úbor nebyl šedý, jak se zdálo, nýbrž barvy bledě dukátové s hedvábným leskem.“⁷⁹ I vlak, odvážející hlavního hrdinu na frontu, vzbuzoval veselý dojem.

Zároveň vypravěč vystihuje i Vlastislavy charakterové vlastnosti a dotváří tak celistvý obraz jeho postavy. Zprvu tedy jeho postava jeví známky postavy definiční, mající jednotný charakter. V průběhu povídky však postava protagonisty prochází fází obměny, Vlastislav se po nehodě stává člověkem melancholickým, bez chuti do života.

Poznává skutečnou povahu lidí, izoluje se od společnosti a raději tráví čas sám ve svém pokoji. Vlakové trauma na něm zanechalo silné následky. Nakonec se však rozhodne začít znovu, trpělivě cvičí a děkuje Bohu za své zachránění: „Moudří lidé říkají, že čas hojí všechny rány a že čas prý hojí i časy samy. Hojí, jenže pomalu a nedbale. Poznamená čas své pacienty hlubokými, propadlými jizvami nejen na těle, nýbrž i na duši.“⁸⁰

Jeho postava představuje sílu a odhodlanost osamocенého člověka, jenž se vlivem nepřízně osudu ocitl na samotném dně. Vykazuje znaky typické pro postavu hypotetickou, zejména v projevu jeho duševních stavů a procesů (Hodrová 2001: 555–561).

2.7 Delirium tremens

Tato povídka vybočuje z celého souboru použitím vyprávěcího subjektu. Je vyprávěna z pohledu pološilného člověka, trpícího duševní nemocí. Jeho projev postrádá logické souvislosti a má charakter nezastavitelného proudu myšlenek. Vyprávění je pojato formou vnitřního monologu. Ten je svou povahou ryze soukromý a niterný. Svě povídání směřuje k dívce, které se v textu mnohokrát dovolává. Delirium tremens je označení pro odvykací stav u nemocných, závislých na alkoholu. Přejít do deliria se u většiny pacientů projevuje halucinacemi, což je patrné i u protagonisty této povídky.

⁷⁹ JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 131.

⁸⁰ Tamtéž, s. 147.

V jeho válečném svědectví se mísí realita s iluzí a mnohdy je obtížné tyto dva jevy rozpoznat. Vypravěč má pocit, že vidí malá zvířata (krtky, škorpiony, bílé myši), která ho chtějí napadnout. Této „alkoholové psychóze“ dominuje značná pomatenost, postižený nemá pojem o čase nebo místě, kde se nachází. Dovolává se různých osob, své přítelkyně, členů rodiny a často se obrací k Bohu: „Otče náš, pomoz a nenech mne zahynout. Otče náš na nebesích, smiluj se, Trojice, smiluj se, buďte milosrdní, až do skonání, odpusťte, odneste pryč, spaseného, pro Krista Ježíše – amen!“⁸¹

I přes protagonistův duševní stav je evidentní jeho silné náboženské vyznání. Dalším příznakem jeho nemoci je pocit samoty a úzkosti. Výpověď působí rozrušeně, hlavní hrdina se neustále brání zdánlivému nebezpečí: „Chytil jsem mříže ze vší své síly a zařval. Povalil jsem postel, ale oni, zlořečení, vrhli se na mne, drápy sevřeli ruce a víko mřížované rakve přiklopili.“⁸² Vidiny se patrně odvíjí od válečných hrůz, jež hlavní hrdina protrpěl v Albánii. V úvodu povídky vzpomíná na zimu strávenou v tamním neutěšeném kraji, kde vojáci přes noc umírali zimou a bezmocní koně se v beznaději vrhali dolů ze skal (Chval 2007: 566–568).

2.8 Hlavlom

Autorovo originální uchopení je patrné i v povídce *Hlavlom*, psané formou dialogu. Skládá se z replik jedenácti postav (četaře, Pyšvejce, šikovatele, poručíka, majora, pěti vojáků a postavy neznámého). Text je komentován scénickými poznámkami vypravěče, které pouze dotvářejí kompletní obraz komunikačních situací. Zavádí nás na místo děje a seznamuje s činností hlavních postav, pro dokreslení atmosféry zpřesňuje přímou řeč příslovci (zamyšleně, zlostně, potichu). Jednotlivé promluvy jsou stejnorodé (monology, dialogy) a povídka tak znázorňuje dramatickou scénku (Doležel 1960: 30).

Postavy se v povídce snaží rozluštit hlavlom, jenž spočívá v sestavení obrázku kozy z různě velkých kostek. Ačkoliv se to všem zprvu jeví jako snadný úkol, nikdo není schopen obrázek poskládat.

⁸¹ JOHN, Jaromír. *Večery na slavníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 105.

⁸² Tamtéž, s. 104.

V závěru povídky se do hry zapojí i major, který pro svou zarputilost stráví nad hlavolamem celou noc. Pro mluvu vojáků je charakteristická obecná čeština a slang, prostřednictvím projevu se odráží jejich mentalita a sociální postavení. Příznačný je také projev postav poručíka a majora, hovořících zejména německy nebo špatnou češtinou. Chybným užíváním češtiny a němčiny se v povídce uplatňuje jazyková komika: „Poručík: Aha! Trč-prt-krz-krt!“⁸³ Objevují se rovněž různé groteskní situace, například spor vojáků o pohlaví zvířete:

„Čtvrtý voják: Pan šikovatel ráčí skládat kozu a v povídce je kozel... smím-li upozornit na ten vomyl...“

Třetí voják: Osle! V knížce je koza, pravá sánská dojnice...

Čtvrtý voják: Kterak to? Ve škole jsem se učil přírodopis. Kozy nemají rohy... jen kozlové... jako jeleni... a laně, prosím...

[...] Pyšvejc (potichu): Já měl doma kozu bez rohů... takovou mohamedánskou...

Čtvrtý voják: Kozlové nedávají mlíko... a nerýpejte mě do žeber... to si vyprosím...“⁸⁴

Přímá řeč navozuje dojem „zpřítomnění“ příběhu. Třebaže se události přihodily v minulosti, čtenář nabývá dojmu, že se odehrávají právě v tuto chvíli (Stehlíková 1983: 235–246). Pro dialog je příznačné užití apelových citoslovcí, oslovení, krátkých rozkazovacích a zvolacích vět. Pomocí těchto expresivních prostředků se rozhovor odvíjí rychle a vzbuzuje pozornost čtenáře (Doležel 1960: 35).

⁸³ JOHN, Jaromír. *Večery na slámníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 21.

⁸⁴ Tamtéž, s. 20.

3. Shrnutí

3.1 Prozaické útvary

V dosavadním textu jsme se zabývali analýzou osmi vybraných povídek ze souboru *Večery na slavníku*. Nyní se na těchto rozborech pokusíme ukázat narativní proměnlivost jednotlivých próz. Abychom mohli posoudit a obecně zhodnotit celé dílo, musíme si nejprve objasnit genezi, variabilitu prozaických útvarů, typologii postav a proměnlivost vypravěče v jednotlivých povídkách.

Večery na slavníku můžeme do jisté míry považovat za částečně autobiografické dílo, autor v povídkách reflektuje své válečné zkušenosti. Motivy, nástiny a dokonce i hotové prózy se objevovaly již v jeho válečné korespondenci manželce. Povídky však v průběhu let procházely dlouhým vývojem, a tak John svoje zážitky různě obměňoval a dotvářel. Za osobně motivovanou můžeme považovat touhu po přátelství, jež je zjevná u nejedné postavy v povídkách (posluchači na slavníku). Jaromír John byl člověk velmi společenský, proto i on dychtil po přítomnosti lidí, se kterými by mohl sdílet válečná úskalí, pocity smutku i štěstí (Blahynka 1962: 3). Mnoho literárních kritiků připisuje autenticitě i skutečnost, že se v žádné povídce neobjevuje obraz přímého boje, neboť ani autor sám se válečného střetu nezúčastnil. Povídky jsou vykládány způsobem, který podněcuje iluzivnost skutečně vyprávěného příběhu.

3.1.1 Přímé vyprávění

Převážná většina povídek má charakter vyprávěného příběhu. Prózy tohoto typu se vyvíjí obdobně. Voják v roli vypravěče na slavníku vypráví v kruhu posluchačů svůj osobní příběh. Představuje obvykle protagonistu příběhu, nebo je alespoň některou z jeho postav. Vyprávění je tedy subjektivně zbarvené, vypravěč líčí události se značným zájmem a navozuje atmosféru „besedy u ohně“. Vojáky poji smutek a stesk po životě doma, ke kterému se ve vzpomínkách navracují. Vidina domova a rodinného štěstí jim umožňuje překonat nápor životní reality. Jejich svědectví však podal autor několika různými způsoby, jejich charakter tudíž nepostrádá vnitřní diferenciaci.

Jednu z nejvýraznějších próz, zobrazujících absurditu války představuje povídka *Honza*. Postava téměř všestranně založeného doktora, jenž se nikdy nepovyšoval nad prostého venkovského člověka, zemře náhodnou a zbytečnou smrtí. Povídku vypráví Honzův kamarád z dětství, jehož podání je značně sentimentální. Podobný sentimentální charakter má povídka *Mejden Horšam vypravuje*. Banalita a sentiment prostupují v různých podobách celou knihu. Tragická událost zapříčiněná pouhou náhodou je zase zřejmá v povídce *Lajtnant zlatičko*. Vedle povídek zobrazujících tragičnost války se však objevují prózy, v nichž je válka zmíněna jen letmo. Vojáci se vrací na krátký čas do rodného kraje nebo vzpomínají na blaho domova. Toto platí zejména pro povídku *Paní Kinderessen*, ve které vypravěč hovoří o skvělé stravě paní továrníkové nebo povídky *Vychovatel, Nic nového a Diuné věci*.

Vyprávění některých vojáků má ráz důvěrného sdělení. Vypravěč otevírá posluchači své nitro a poskytuje mu svou intimní zповěď. Do líčení tohoto typu se řadí povídka *Dvanáct apoštolů*. Jedná se o zповěď vojáka, jenž je soužen výčitkami a pronásleduje ho jeho vlastní minulost. Dále sem patří vyprávění Mejdena Horšama, Šulínkovo nebo vzpomínání duševně narušeného protagonisty povídky *Delirium tremens*.

Povídky se rovněž liší mírou aktivity a přítomnosti posluchačů. Vypravěč obvykle navazuje kontakt s posluchači hned v úvodu povídky. Oslovuje je nebo se k nim obrací přímou otázkou. V povídce *Šulínek vypravuje*, dokonce začíná uprostřed věty, což ve čtenáři vzbuzuje pocit, že vkročil do středu přímého vyprávění. Protagonista *Diuných věcí* zase vyzývá posluchače k pomoci. Zpětná reakce posluchačů se ve *Večerech na slavníku* téměř neobjevuje, kontakt je navazován pouze z pozice vypravěče. Výjimku tvoří čtyři povídky, v nichž je aktivita posluchačů přítomna (*Zajatcovy sny, Čurila, Zabíjačka a Vynálezce*). Pomocí těchto prostředků autor ještě umocňuje iluzivnost skutečného rozhovoru a atmosféry na slavníku. V několika povídkách však není přítomnost posluchačů patrná vůbec. Jsou to především povídky zповědního rázu *Dvanáct apoštolů* a *Delirium tremens*. Otevřené niterné sdělení protagonistů i přes nepřítomnost posluchačů vzbuzuje dojem přímého vyprávění. K navození tohoto dojmu může přispívat i bezprostřední textové sousedství povídek, ve kterých vypravěč navozuje kontakt s posluchači.

3.1.2 Dopis

Zvláštní podobu mají povídky psané formou dopisu. Tuto metodu ve *Večerech na slavníku* zastupují čtyři prózy. Ačkoli všechny prezentují stejný způsob sdělení, jsou mezi nimi patrné jisté odlišnosti. Pro začátek je možné dopisy rozdělit do dvou linií. V povídkách *Holínky dědy Pejšáka* a *Kůry andělské* představují dopisy způsob spojení vojáků s domovem. Prostřednictvím těchto psaní se vojáci nevědomky snaží udržet svoji lidskost a pevnou půdu pod nohama. Ve *Vynálezci* a *Románu o čtyřech dílech* je prostřednictvím dopisů vykreslen charakter pisatelů.

Každý dopis se vyznačuje svými specifickými rysy. V psaních dědy Pejšáka se výrazně projevuje mluvená podoba jazyka, typická pro skazové vyprávění. Je to dáno i tím, že v dopise chybí pravidla formálně psaného projevu (interpunkce). Dopis mamince v povídce *Kůry andělské* poprvé vyšel jako fejeton s názvem „*Jak naše armáda ztratila dvě harmoniky*“⁸⁵. Podnětem pro něj byl skutečný autorův dopis z fronty. Povídka prošla značnými obměnami, původní dopis byl adresován manželce a pisatele představoval namísto obyčejného vojáka kadet (Nový 1962: 329–331). Po formální stránce tento dopis postrádá datum, adresu, oslovení a podpis adresáta. Výpověď navíc působí nedokončeně, neboť ji uzavírají tři tečky. Všechny tyto faktory mohou evokovat dojem pouze zamýšleného dopisu. *Román o čtyřech dílech* představuje korespondenci Madony a Francla a na rozdíl od výše zmíněného dopisu má charakter skutečného dopisování. Z dopisu v povídce *Vynálezce*, směřovaném na ministerstvo, je velmi zřejmá pomatenost hlavního hrdiny, jeho vyprávění nakonec vyznívá značně parodicky.

Z celkového narativního rámce sbírky vybočují ještě následující čtyři povídky. *Hlavalam* a *Aktovka nedělního odpoledne* představují dramatické scénky. *Hlavalam* sestává z dialogu několika vojáků a obsahově se z *Večerů na slavníku* nijak nevymyká. *Aktovka nedělního odpoledne* naproti tomu s ostatními povídkami tematicky nikterak přímo nesouvisí. Z hlediska formy nese všechny atributy příznačné pro divadelní hru.

⁸⁵ BASTL, Miroslav. *Narativní variabilita Večerů na slavníku Jaromíra Johna*. In: *Sborník Pedagogické fakulty v Hradci Králové: Jazyk-literatura-metodika*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, vyd. 1982, sv. 37, s. 118.

Zbývající dvě povídky se svým ztvárněním nápadně liší od všech ostatních. Jsou psány formou esejů a stojí tak v opozici k povídkám psaným jednoduchým stylem. V povídce *O těch, kteří jsou silami země*, se Jaromír John zabývá žebříčkem lidských hodnot. Řadí se mezi obyčejný lid a opěvuje laskavost a dobrotu prostého člověka. Podobně je tomu i v *Kráse neumění*, kde vypravěč oslavuje umění lidového básníka. Na přední místo v umění staví jednoduchost, upřímnost a opravdovost.

3.2 Typologie postav

Autorův zájem o obyčejného člověka se promítl do celé jeho tvorby. Hrdiny *Večerů na slavníku* představují lidové postavy, venkovští řemeslníci, kutilové a dělníci, jejichž život spočívá v těžké manuální práci. Přesto je jejich život nuzný, mnohdy představují nejchudší vrstvu venkovského obyvatelstva. Tito prostí lidé si mezi sebou otevřeně podávají důvěrná svědectví, sdílí podobná přání i trápení, což mezi nimi vytváří vzájemné pouto. Jsou otevření a bezprostřední. V jejich opozici stojí postavy rakouských důstojníků, jež se vyznačují jistou odosobněností. Zobrazují nadřazenost rakouské armády, poukazují na bezmocnost obyčejného českého vojáka a celkovou nesmyslnost války.

Z řad těchto prostých lidí nápadně vybočují postavy vyznačující se vysokou inteligencí. Jsou to protagonisté povídek *Pan učitel vypravuje*, *Němec Brouk* a *Vychovatel*. Způsobem vyprávění bychom sem mohli zařadit i promluvu hrdiny povídky *Balkánský Betlem*. Jejich vyprávění se liší především ve způsobu projevu a postoji k životu v rakouské monarchii. Postavu pana učitele pojímá Jaromír John značně komicky. Jeho projev je přehnaně strojený. Není schopen se odpoutat od svého povolání, a proto si nedokáže udržet pozornost posluchačů. Pouze u této postavy je v knize zřejmá oddanost a respekt k vládnoucímu systému. Stejně jako pan učitel, se i Bořivoj Králíček ve zmíněné povídce *Vychovatel* vzpomínkami navrácí ke svému učitelskému povolání. Básník a žurnalista Ticháček (*Němec Brouk*) ve svém povídání pojednává o puntičkářství Němců a Čechů.

I mezi postavami prostých českých vojáků však autor vykreslil několik typologicky různých postav. Docílil toho zejména využitím mnoha rozličných způsobů projevu. Honza představuje až kýčovitě idylickou postavu všeuměla, jenž se i přes své lékařské vzdělání stále hlásí k prostému člověku. S podobným obdivem, úctou a sentimentem je vylíčena i postava básníka-četaře z *Krásy neumění*:

„V Bělehradě podrazils nám boty, v Grošce uhasil sedlákovi hořící chalupu, v Mladenovci vařils kotel slepic a přinesl zvěrolékařskou lékárnu, u Medjuluže stáls po kolena v bahně a zachránil dva naše hnědáky, v Ripanji, ve rvačce s peštskými automobilisty, zvítězili jsme díky tvé pěsti, v Topole u kostela rozdals všechen náš sýr hladovým dětem, v Kragujevci lezls po regálech a házel zimníky na pult. Bez tebe bychom všichni pomrzli.“⁸⁶

V povídkách se setkáváme i s několika zápornými postavami. Vedle ryze negativních postav rakouských důstojníků jsou to protagonisté povídek *Dvanáct apoštolů* a *Delirium tremens*. Z jejich vyprávění je rovněž znatelný nesouhlasný postoj k válce. Záleží jim však především na svém vlastním blahu a za účelem jeho dosažení jim nečiní problém konat hrůzné věci. Toto je příznačné zejména pro protagonistu prózy *Dvanáct apoštolů*, zpětně se doznávajícího ke svým činům. Zápornost hrdiny v povídce *Delirium tremens* je spekulativní. Ve svém svědectví předpovídá příchod apokalypsy, která zasáhne veškeré lidstvo. Jeho představy jsou však zapříčiněny halucinacemi, způsobenými duševní nemocí.

Dále ve *Večerech na slamníku* vystupují postavy hlupáků nebo pomatených prostřáčeků. Tento fakt je jedním z důvodů, proč bylo dílo kritiky mnohokrát přirovnáváno k *Osudům dobrého vojáka Švejka*. S postavou Josefa Švejka sdílí některé podobné rysy postava Paška z Jičína. Zprvu se tento člověk jeví jako hlupák, jenž se neustále představuje způsobem: „Pašek z Jičína – uctívá poklona.“⁸⁷ Za jeho počínáním se však nakonec skrývá vychytralost a mazanost. Pomatenost je očividná u postavy vynálezce. Za účelem sestrojení vynálezu pušky, píše na ministerstvo dopis, ve kterém žádá o poskytnutí potřebného materiálu. Zmínit zde můžeme i hrdinu povídky *Šulínek vypravuje*. Sám o sobě tvrdí, že je hloupý a tuto pitomost připisuje faktu, že byl často bit.

Různí se také postoj vojáků k válce. K prvnímu typu patří vojáci, přistupující k válce, jako k nešťastnému osudu. Nečině snáší válečná úskalí a nezúčastněně se podvolují vojenským nařízením. Tímto postojem se vyznačuje pisatel dopisu v *Kůrách andělských* nebo důstojník v povídce *Tetičky*.

⁸⁶ JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 300.

⁸⁷ Tamtéž, s. 52.

Vedle toho naopak existují postavy, vyznačující se silným odporem k rakouské armádě. Protirakouský postoj je zjevný v povídce *Býčí zápasy*. Protagonista po nocích přemítá nad tím, jakými tresty by měl Pán Bůh potrestat císaře Viléma, zodpovědného za zbytečnou smrt vojáků: „A měl by – teda-teda – zhynout někde za plotem, aby ani pes od něj nežral, aby mu nikdo nepodal ani houbu s voctem jako, teda, Pánu Ježíši.“⁸⁸ Zároveň se tentýž hrdina nadmíru baví ve chvíli, kdy nelítostného majora pronásleduje rozrušený býk. Podobný přístup je viditelný i u postav v povídce *Zabijačka*. Postavy jiných povídek se zase upínají k vyhlídce brzkého konce války. Při životě je drží naděje, že se brzy vrátí domů. Sem můžeme zařadit postavu dědy Pejšáka nebo vojáka ze *Svatozáře*. Tento voják se fixuje k návratu, ačkoli jej doma nic dobrého nečeká.

Charakteristika postav *Večerů na slamníku* obvykle vyplývá z jednání a promluv samotných hrdinů. Jen zřídka je nám popis postavy zprostředkován ústy vypravěče. V prózách se tedy příliš často nesetkáváme s popisem zevnějšku. Výjimku tvoří hlavní hrdina povídky *Lajtnant Zlatíčko*, jehož vnější popis je pro povídku velmi důležitý.

⁸⁸ JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 77.

3.3 Proměny vypravěče

Ve *Večerech na slamníku* se objevují dvě základní vypravěčské perspektivy, povídky psané ich-formou a povídky psané er-formou. Převládají příběhy, ve kterých postava vystupuje v roli vypravěče. Pásmo vypravěče tedy povětšinou splývá s pásmem postavy. Pro vymezení vypravěčské situace jsme v textu užívali terminologii Gerarda Genetta, jenž tohoto vypravěče označuje za homodiegetického. Ve většině povídek je vypravěčem na slamníku český voják. Má rysy konkrétní postavy a jeho vyprávění má ryze subjektivní charakter. Ukazuje se jeho osobní zaujetí a vztah k tématu. V promluvách těchto vypravěčů se objevují prvky skazového vyprávění, což podněcuje zejména promlouvání v první osobě a kontakt s posluchači. Některé povídky psané tímto stylem mají formu rámcového vyprávění. Na začátku příběhu vypravěč představuje své povídání v povídkách *Pan učitel vypravuje* a *Němec Brouk*. Protagonisté povídek *Oščádalův kufírek* a *Delirium tremens* nepředstavují vypravěče s tělem, přesto má jejich povídání charakter ústního vyprávění.

V šesti povídkách se objevuje vypravěč autorský. Je obdařen vševědoudností, zná motivace jednání všech postav i jejich skryté myšlenky. V povídkách *Kravál u dalekomluvu*, *Pašek z Jičina* a *Holíanky dědy Pejšáka* dokonce vystupuje pod jménem Jaromír John. Představuje postavu rakouského důstojníka, proto ho nemůžeme řadit k vypravěčům na slamníku. Obsahově se však jeho povídání od ostatních neliší. Kromě těchto šesti povídek není v prózách znatelná přítomnost autora.

Povídky psané er-formou nejsou do třetí osoby stylizovány důsledně. V povídkách *Lajtnant Zlatíčko*, *Nic nového*, *Hodina taktiky* a *U ohně*, vypravěč nad příběhem místy bez signalizace přechází do pozice svědka, nebo vypráví v první osobě. Tato změna vypravěčské perspektivy se objevuje i v povídkách, jejichž podstatná část náleží vyprávění v ich-formě, patrné je to zejména v povídce *Holíanky dědy Pejšáka*.

Bez ohledu na pásmo vypravěče má promluva ve *Večerech na slamníku* téměř ve všech případech charakter lidového jazyka. Spisovnou češtinou se vyznačuje pouze několik výše připomenutých vyprávění. Nevzdělaný venkovský člověk se vyjadřuje prostě a jednoduše.

ZÁVĚR

V této práci jsme se zabývali analýzou souboru povídek *Večery na slavníku* Jaromíra Johna. Na základě rozboru osmi stěžejních povídek jsme se pokusili vymezit vypravěčskou podobu celého souboru. Zaměřili jsme se zejména na problematiku postav a konstituci vyprávěcího subjektu. Cílem práce bylo obecně zhodnotit a posoudit celé dílo.

První část jsme věnovali obecné charakteristice souboru, objasnili jsme si pojem „skazové vyprávění“ a na několika kritických recenzích se snažili poukázat na to, jaký ohlas dílo ve své době vzbudilo. V další kapitole jsme se zabývali analýzou jednotlivých povídek. Při charakteristice postav jsme vycházeli zejména z koncepce pojetí postavy Daniely Hodrové, jež se poetice postavy věnuje v díle „...na okraji chaosu...“ Zkoumali jsme realizaci postav v textu, do jaké míry povídce dominují, způsob jejich vyprávění a postoj k válce. Dále jsme se zaměřili na stěžejní motivy povídek. Přes různorodost jednotlivých próz jsou tyto motivy obdobné, celým dílem prostupuje motiv smutku a stesku po domově.

Při analýze proměny vyprávěcího subjektu jsme využívali hlavně pojetí vypravěče Jiřího Holého. Jaromír John ve *Večerech na slavníku* vykreslil třicet osm vypravěčů, které ponejvíce stylizoval do postav s lidovým původem. Příznačná je pro ně promluva v první osobě, mající rysy skazového vyprávění. V projevu těchto lidových vypravěčů je zcela zjevná diference mezi autorem a vypravěčem. John v povídkách uplatnil i několik dalších vyprávěcích postupů.

V kapitole věnované shrnutí poznatků jsme se pokusili o analýzu celého souboru povídek. Z vypravěčského hlediska jsme povídky rozdělili do několika kategorií. Povídky psané formou přímého nebo autorského vyprávění a prózy vyprávěné ve třetí osobě. Některé povídky se však svou výstavbou vymykají z celkového vypravěčského rámce díla a jejich zařazení k určité kategorii je problematické. Zařadili jsme sem dvě dramatické scénky, dva eseje a povídky vystavěné formou dopisu.

Při klasifikaci postav jsme se snažili vymezit typy hrdinů, které si autor pro svoji knihu zvolil. Vedle postav jednoduchých, plně určených textem, se v prózách objevují postavy prokreslenější, procházející určitým vývojem. Na výčtu vypravěčských situací jsme se nakonec pokusili ukázat, jak jsou jednotlivé povídky narativně různorodé.

Jaromír John podal válečná svědectví českých vojáků zcela novým způsobem. V povídkách užívá jednoduchý jazyk a usiluje o dosažení iluze mluveného slova. K novému pojetí literatury se autor vyjádřil slovy: „Uvědomil jsem si za války papírovost a artistnost naší literatury, jejíž estetický a oblačně spekulativní fundus nestačil k postižení válečných lidských dramát a tragikomedii.“⁸⁹ Jednoduchý styl jazyka ve *Večerech na slamníku* stojí v opozice k tzv. vysokému umění, přesto však toto dílo nepostrádá uměleckou hodnotu.

⁸⁹ BASTL, Miroslav. *Narativní variabilita Večerů na slamníku Jaromíra Johna*, 1982 cit., podle Jaromíra Johna. In: *Panorama*, 1937, s. 308.

Autor: Nikola Findová

Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta

Název bakalářské práce: Charakteristika povídkového souboru *Večery na slamníku*

Vedoucí práce: Doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Počet znaků: 80 573

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 22

Klíčová slova: Jaromír John, *Večery na slamníku*, soubor povídek, skazové vyprávění, analýza, kompozice, motivy, typologie postav, prozaické útvary, narativní variabilita

Keywords: Jaromír John, *Večery na slamníku*, short story collection, skaz, analysis, composition, themes, typology of characters, prosaic structure, narrative variability

Anotace:

Tato bakalářská práce se zaměřuje na soubor povídek *Večery na slamníku* Jaromíra Johna. Uvádí základní charakteristiku próz a objasňuje pojem skazové vyprávění. Následně analyzuje vybrané povídky, zaměřuje se zejména na prozaické útvary, typologii postav a narativní variabilitu souboru *Večery na slamníku*. Na základě těchto rozborů vymezuje charakteristické rysy díla a hodnotí jej jako celek. Zároveň věnuje pozornost povídkám, jež z hlediska formy a způsobu vyprávění z celého souboru vybočují.

Annotation:

This bachelor's thesis is focused on the collection of short stories *Večery na slamníku* by Jaromír John. It includes the tale characteristics and explains definition of a „skaz“. Consequently, the thesis analyses the selected stories, focusing mainly at prosaic structure, typology of characters and their narrative variability. Based on this analysis, the thesis assesses characteristics of the book and provides its overall evaluation. The thesis also pays attention to the tales that seemingly stand out from the rest of the tales due to their form or type of narrative.

Seznam použité literatury

Primární literatura:

JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, 330 s.

Sekundární literatura:

BASTL, Miroslav. *Narativní variabilita Večerů na slamníku Jaromíra Johna*. In: *Sborník Pedagogické fakulty v Hradci Králové: Jazyk-literatura-metodika*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982, sv. 37, s. 115-133.

BASTL, Milan. *Narativní variabilita Večerů na slamníku Jaromíra Johna*, 1982 cit., podle Jaromíra Johna. In: *Panorama*, 1937, s. 308.

BLAHYNKA, Milan. *Jaromír John a jeho Večery na slamníku*. In: JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 10. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1960, s. 327-333.

BLAHYNKA, Milan. O jedné vášni. In: *Kultura*, 12. 4. 1962, roč. 6, č. 15, s. 3.

ČERVENKA, Miroslav. *Na cestě ke smyslu: poetika literárního díla 20. století*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, 1051 s.

DOLEŽEL, Lubomír. *Narativní způsoby v české literatuře*. 1. vyd. Praha: Český spisovatel, 1993, 144 s.

DOLEŽEL, Lubomír. *O stylu moderní české prózy: výstavba textu*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1960, 217 s.

DYK, Viktor. *Milá sedmi loupežníků*. 6. vyd., v ČS 1. Praha: Československý spisovatel, 1955, 49 s.

GENETTE, Gérard. *Narrative Discourse*. Oxford: Basil Blackwell, 1980, 285 s.

HAŠEK, Jaroslav. *Osudy dobrého vojáka Švejka*. 3. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, 1960, 2 sv. Nesmrtelní.

HODROVÁ, Daniela. *--na okraji chaosu--: poetika literárního díla 20. století*. 1. vyd. Praha: Tors, 2001, 865 s.

HOLÝ, Jiří. *Typy vyprávění: Skazové vyprávění*. In: ČERVENKA, Miroslav a kolektiv: *Na cestě ke smyslu*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, s. 699-709.

- HOLÝ, JIŘÍ. *Typy vyprávění: „Zpovědň“ vyprávění v ich-formě*. In: ČERVENKA, Miroslav a kolektiv: *Na cestě ke smyslu*. 1. vyd. Praha: Torst, 2005, s. 670-684.
- CHVAL, Josef. 2007. *Delirium tremens* [online, cit. 9. 12. 2007]. Dostupné z www: <<http://www.internimedica.cz/pdfs/int/2007/12/08.pdf>>.
- JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 10. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1960, 332 s.
- KLEŇHA, Petr. *Proměny vyprávěče v próze Jaromíra Johna*, Diplomová práce, FF UK, Praha 2011.
- Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*. 2, H-L ; Dodatky k LČL 1, A-G. 1. vyd. Praha: Academia, 1993, 589 s.
- NOVÁK, Arne. *Nové knihy povídek*. In: *Venkov*, 21. 12. 1920, č. 299, s. 2-3.
- NOVÝ, Karel. *Místo doslovu*. In: JOHN, Jaromír. *Večery na slamníku: sólové výstupy, zpovědi, banality a sentimentality*. 11. vyd. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1962, s. 239-331.
- PETERKA, Josef. *Teorie literatury pro učitele*. 2., přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2006, 248 s.
- RAFAJ, Oldřich. *Že ještě 10. vydání [sólových výstupů...]*. In: *Literární noviny*, 23. 6. 1960, roč. 9, č. 13, s. 5.
- RIMMON-KENAN, Shlomith. *Poetika vyprávění*. 1. vyd. Brno: Host, 2001, 174 s.
- Slovník literární teorie*. 2. rozš. vyd. Editor Štěpán Vlašín. Praha: Československý spisovatel, 1984, 465 s.
- STANZEL, Franz K. *Teorie vyprávění*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1988, 321 s.
- STEHLÍKOVÁ, Ivana.: *Stylizování jazykové komunikace v prózách B. Hrabala a O. Pavla*. In: *Naše řeč*, 1983, roč. 66, č. 5, s. 235-246.
- VŠETIČKA, František. *Kompoziciána: o kompozičnej výstavbe prozaického diela*. 1. vyd. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1986, 269 s.